

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми), канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І. (Суми), канд. іст. наук;
Король С. М. (Суми), канд. політ. наук;
Куліш А. М. (Суми), д-р юрид. наук;
Лобко Н. В. (Суми), канд. іст. наук;
Нестеренко В. А. (Суми), канд. іст. наук;
Піскун В. М. (Київ), д-р іст. наук;
Рамач Я. (Нові Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Семенов В. М. (Суми), канд. наук з держ. упр.;
Теліженко Л. В. (Суми), д-р філософ. наук.

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
юридичного факультету Сумського державного університету
(протокол № 8 від 02.04.2015 р.)

Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи : зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2 част. (Суми, 17 квітня 2015 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов, С. М. Король та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – Ч. 1. – 116 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 758 від 12 грудня 2014 р.), присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

СОЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ В 1917 р.

Неспроможність Центральної Ради в 1917 р. подолати продовольчу кризу і забезпечити благоустрій на місцях спонукала органи місцевого самоврядування до самостійного врегулювання соціально-економічних питань. Про це свідчать документи Державного архіву Запорізької області. Із самого початку свого заснування міські думи сприяли економічному і культурному піднесенню регіонів. Та в зазначений період функціональне навантаження для місцевого самоврядування змінилося. На перший план їх діяльності вийшли соціальні проблеми забезпечення населення міст продуктами харчування, боротьба з дорожнечою та масовим безробіттям; розміщення біженців; будівництво шпиталів тощо. Ситуація на Півдні України ускладнювалася ще значним зростанням цін на товари першої необхідності, пов'язаним із скороченням виробництва господарської продукції та значним підвищенням попиту на неї. На жовтень 1917 р. ціна 1 фунту хліба складала 17 коп., м'яса – 1 руб. 20 коп., сала – 3 руб., масла коров'ячого – 5 руб., олії – 1руб. 20 коп., сиру – 50 коп., цукру – 1 руб. 10 коп., мила – 2 руб. 50 коп., гасу – 31 коп. [1, арк. 36]. При цьому реальна місячна заробітна плата робітників металургійних заводів півдня країни за час війни знизилась на 11-43%. Так основна маса робітників Катеринославщини на осінь 1917 р. одержувала 3-4 руб. на день, або 75-100 руб. на місяць. Робітники найвищої кваліфікації мали заробітну плату до 15 руб. на день, або 375 руб. на місяць [2, с. 34].

Щодо благоустрою міст регіону то їх розвиток залежав від фінансових можливостей міської казни. Проте через війну каси більшості міст були пустими, адже основними статтями надходження коштів були податки, що сплачували приватні особи за оренду землі, виділеної під заводи, магазини, будинки, трактири та промислово-комерційну діяльність. Враховуючи час, вони були не високими. Щоб поповнити міські каси, наприклад, в Олександрівську було вирішено отримати кошти з оподаткування міського нерухомого майна, включаючи фабрики і заводи; оподаткування нерухомості, що належить залізницям; оподаткування установ трактирного промислу; податок з вантажів, що прибувають і відбувають з міста; податок з тих приміщень навчальних закладів, що не призначені для прямих цілей; підвищення такси на електроенергію, оподаткування плакатів і реклам; підвищення такси на воду [3, арк. 4]. Надходили кошти й від роботи міських ринків та комунальних магазинів. Важливим напрямком діяльності міських

дум був соціальний захист населення, особливо бідноти. Для боротьби з лихварями та приватними кредитними конторами у містах засновувалися ломбарди, які надавали населенню міст дешевий 18% речовий кредит [4, с. 122].

Оскільки до компетенції органів міської влади входили питання громадського життя та добробуту населення, то важливою його сферою була охорона здоров'я. У 1917 р. рівень розвитку охорони здоров'я в Україні був досить низьким та перебував у залежності від фінансових можливостей органів міського управління. Особливо питання охорони здоров'я загострилося у зв'язку із зростанням епідемічних захворювань. Так, Миколаївська та Олександрівська міські думи, намагаючись поліпшити санітарне становище міст, ухвалили у святкові, вихідні дні та в нічний час не закривати аптеки [5, арк. 5] та виділити з міського бюджету для боротьби з чумою та холерою додатково 26 125 руб. і встановити на водопроводі спеціальні пристрої для чищення води [6, арк. 44]. Крім цього додатково проводилося санітарне очищення міст, нагляд за станом питної води, обози вивозили сміття, а також читалися лекції для ознайомлення населення з сутністю хвороби та заходами захисту від неї [6, арк. 45]. При сприянні держави створювалися спеціальні протиепідемічні комісії, які отримували від держави фінансову підтримку на розширення мереж водогонів, каналізації, відкриття хімічних лабораторій, придбання медичного устаткування та ліків. Для покращення санітарного стану міські думи залучали органи Санітарного опікунства. За даними кошторису витрат на 1917 р., в Олександрівську планувалося виділити 20 000 руб. на створення лікарняно-будівельного фонду [7, арк. 134], а на медичні витрати – 386 664 руб. [7, арк. 150]. При цьому на утримання лікарів м. Олександрівська вдіялось від 1 700 до 2 100 руб.; фельдшерів та фельдшерів-акушерів від 480 до 2 220 руб. на рік, акушерів 600-700 руб. на рік. [7, арк. 250-254]. Всього медичних працівників в Олександрівську на 1917 р. було 23 особи. Складніше було з госпіталізацією, бо не вистачало лікувальних закладів. Хворих розміщували у великих будинках мешканців міста. Так, під лазарет був зайнятий будинок Якубовича, а лікувальний заклад доктора Г.Бера, по клопотанню міської управи, ще з 1915 р. слугував пологовим будинком для біженців. За оренду приміщення Бер отримував від міської казни 1 000 руб. на рік. У 1918 р. в цьому закладі була розміщена міська лікарня [8, арк. 1, 24].

До компетенції міських дум відносилось завідування справою народної освіти, на розвиток якої виділялися кошти з міського бюджету. За півроку гімназійного навчання 1917р. в м. Олександрівську потрібно було сплатити близько 35 руб., а таких грошей значна кількість мешканців міста не мала. Тому в міську управу надійшли прохання

про надання допомоги на сплату за навчання, про звільнення від оплати або надання права відстрочки. У грудні 1918 р. Опікунська рада затвердила звільнення бідних учнів від плати за навчання за 2-ге півріччя 1918 р. Всього в 1917 р. на утримання всіх навчальних закладів м. Олександрівська міською думою планувалося виділити 629 619 руб. [7, арк. 150] і сплатити всім стипендіатам Олександрівська стипендію в розмірі від 50 до 200 руб. [9, арк. 196, 242].

Займалися місцеві органи самоуправління і забезпеченням правопорядку, оскільки міліція знаходилась на їх утриманні. На засіданні міської думи м. Катеринослава у вересні 1917 р. було рекомендовано відділу громадської безпеки разом з міліцією посилити охорону міста [10, арк. 151]. В цей же час Міська дума Олександрівська виділила 303 тис. руб. на утримання 150 міліціонерів (до цього часу їх було 84 особи). При цьому місячний посадовий оклад для піших міліціонерів збільшувався з 75 до 100 руб., а кінних міліціонерів – із 100 до 120 руб. Начальник міліції отримував 400 руб. на місяць, його помічник – 300, секретар – 175, а розсильні – по 50 руб. [11, арк. 38, 83, 85].

Отже, діяльність органів місцевого самоврядування в період революційних подій 1917 р. була направлена на вирішення господарських, соціальних та культурних справ, що вказує на їх доцільність та необхідність існування.

1. Державний архів Запорізької області (далі – ДАЗО), ф. Р-2030, оп. 2, спр. 194
Справочные цены на промышленные и хозяйственные товары, 53 арк.

2. *Гриценко А.П.* Робітничий клас України у Жовтневій революції (березень 1917 – січень 1918 рр.). / А.П.Гриценко. – К.: Наукова думка, 1975. – 238 с.

3. ДАЗО, ф. Р-2030, оп. 2, спр. 186 Ведомость однодневной переписи населения г. Александровска и доклад заведующего оценочно-статистическим отделом об источниках дохода, 22 арк.

4. *Плаксій Т.М.* Міське самоврядування Середньої Наддніпрянщини в другій половині XIX – початку XX ст. Дис...канд. істор. наук.: спец. 07.00.01 / Т.М.Плаксій. – Запоріжжя, 2002. – 193 с.

5. ДАЗО, ф. Р-2030, оп. 2, спр. 63 Об аптеках и аптекарских магазинах относительно установления ночных дежурств аптек, 59 арк.

6. ДАЗО, ф. Р-2030, оп. 2, спр. 247 Переписка о применении мер против эпидемии сыпного тифа, об отводе помещений под заразные бараки, 162 арк.

7. ДАЗО, ф. 56, оп. 1, спр. 354 Смета доходов и расходов уездного земства на 1917 г., 165 арк.

8. ДАЗО, ф. Р-2030, оп. 2, спр. 14 Доклад городской управы о дальнейшем пользовании лечебницей доктора Бера, 37 арк.

9. ДАЗО, ф. Р-2030, оп. 2, спр. 568 Об освобождении учениц женской гимназии от платы за право учения, 279 арк.

10. Державний архів Дніпропетровської області, ф. 469, оп. 1, спр. 1 Журнал Екатеринославской городской думы, 377 арк.

11. ДАЗО, ф. Р-2030, оп. 2, спр. 75 По расформированию членов полиции и реорганизации Александровской городской милиции, 722 арк.